

EGAN

SUPLEMENTO DE LITERATURA DEL BOLETIN
DE LA REAL SOCIEDAD VASCONGADA DE AMIGOS DEL PAIS

Dirección y Redacción: A. Arrúe, A. Irigaray y L. Michelena

Redacción: SEMINARIO URQUIJO DE FILOLOGIA VASCA
Palacio de la Diputación de Guipúzcoa - SAN SEBASTIAN

II Epoca

Vol. XII

Diciembre, 1959

Berriketan

Jurgi Oteitza'k esan digu

Eztago noski Oteitza aurkeztu bearrik gure artean. Gorturik ez gaudenok badugu onen entzutea, bere antze-lanak geiegi ezagutzen ezpaditugu ere. Nolabait, apostolurik gabe ere, bere izena darama Arantzazu'ko eliza berriak. Igarle antzera etorri da guregana, gere buruari begira artzen genduen poza uxatzera. Otz edo bero ikusi nai ginduzke, igarle gisa, ez geran bezain epel. Gai askotan aurtzaroko egunetan dagoen gure Euskal-erri zaar au ernarazi nai luke: ezin, beraz, lausenguka eta zurikerietan ari, itz latzak, arri-koskorak bezain gogorak, bear baitira orretarako, iñor minduko badute ere. Ez, igarlean lanbidea ezta atsegiña, ez beretzat ez besterentzat.

Arras gogoko dut Oteitza igarle kontentagaitza dugun aldetik, kamelu-larruz jantzia ezpadabil ere. Gaurko ikustalditxo onek, alaz ere, eman dizkidaten galderak egin eta beroien erantzunak jasotzeak, ikaraturik nendukan. Oteitza'ren antze-lana alako aztikeri beltz baten lañoaz inguraturik agertzen baitzaigu ezjakiñei. Eta ni, esan bearrik ez, ezjakiña izaki. Musikan Beethoven'en ingurutsuan egin nuen planto; pinturan, inpresionisten parean edo. Literaturan uste nuen aurreraxeago nenbillela, delako "barrengo bakar-izketa" orren berri banuelako,

arestian jakin dudan arte Barrutia iskribauaren garaiean ere ezaguna zala jokabide ori.

Betiko leloa zegoen gero. Oteitza'ren izena entzun orduko asiko batzaizkizu erria biotz-muñietan daramaten orietako zenbait: "Zer esango du orrezaz erri gaxoak? Zer pentsatu bear du nekazari zintzoak, arrantzale jatorrak, artzai tolesgabeak?"

"Neroni ere —egiten nuen nere artean— errikoa ote naiz? Ezin erantzun. Dakidana auxe da: erriaz gutxi dakidala. "Populua" ere batzuek deitzen diotela, "erri ikasi" bat ere sortu dela gure artean, besteez gaiñera, gutarik zenbait bere aserrean irentsiko dituen egun edo biar, eta orrelaxeko uskeriak".

Nora jo enekiela, bertsolari bat artzea lagun eman dit gogoak. Erriaren mintzoa diran ezker, non oberik arki? Ezta ezagun-ezagunetakoa (Mikelazulo'ko Kukua esaten diote gaitzizenez), ezta bai duela duelako edo. Gaiñera, gizonaren seta, ezta baztertu nai gaur zorrotz debekatuak dauden bederatziko puntuko bertsoetan egiteko oitura: gaiari dagozkionak diran ala ez enizueke esango. Orrexegatik ez bide zan agertu Eibar'a.

Ardo beltza eskeiñi digu Oteitza'k, Iztun eder onek ezta luzaroan itz-billa ibilli bearrik gogoan duena estaltzeko eta itxuraldatzeko. Gaztetasunaren kemena eta sua dario alde guztietatik, ille urdiñak gora-beera. Gela-zokoetatik zenbait forma dauzkagu begira, mutu eta uzkur. Ona bat:

—Zer da eskultura gure gizaldian?

—Kultura-barrutian —eta kultura igeri egitea bezala da, oroit gaitezen Ortega'z—, alako begien arnas-artze bat erakusten digu: arnas-artze orren bidez murgil gaitzke inguruko gauza eta gertakarietan barrena, gure sentimena aberastuaz, askatasuna geituz eta izaera sendotuaz. Oraingo artea ulertzen eztenak eztu ulertzeko askatasunik, axalean gelditzen da, ezta nor ikusten dituen gauzarik geienak barrenetzeko. Eskulturagillea, sortzaille den aldetik, erlijio-lanean ari da asieran eta sortzen duena politika-lana da.

Orrexek du ajola, gizona eskulturagintzara daraman dei izkutu orrek. Estatuara eta poesiara eramango luke euskalduna bere irudimenak, artea zer den bageneki. Artista da bakar-bakarrrik bere bizia eta gaiñerako guztiena osoro bizi dituen. Estatu duzute bere buruari egiten dion apustua. Eztabil tranpian: besteek irabaz dezaten galtzen du. Logika, arte-gaietan, desarrazoia da, baiña badu bere arrazoibidea: Estetika. Poetika da leentxeago; geroxeago, berriz, arnasa artu eta murgildu bearra. Ezta erraz: nola egin diteke? Beste orrenbeste litzake gizona nola egiten den galdatzea. Al izate onek ikuskizun duen alde josten du begiz estatuak.

Diodana ezta itzez-itx artzekoa. Txit laburra da izketalditxo bat: beste geiagoren pusketa. Lerrerik laburrena, lur-gaiñean, ezta lerro zuzena. Bere gisa dabil artista bidez-bide, eztabil zaldi-gaiñean gauzen bizkarrean. Muga-mugako zaldi-gizona duzute, egun-enez erantzia. Sakelik ere eztu, arotz-arkeologoen daramaten metroa gordetzeko, dena neurtu bear baitute oek luze-laburrez naiz irureunurtegarrenez. Arte-lanean eztago neurtzerik, bat-batean jaiotzen baita dena. Igandea da egunoro estatuan.

—Zerk jasotzen du geiago eder-miña, atsekabeak ala atsegiñak?

—Atsegiña Naturalezari dagokio; atsekabea, Izpirituari. Azkenetan arkitzen da atsegiña eta artean ezta azkenik: asieran dago beti.

—Zerk balio du geiago poesian, izkutuak ala biotzak?

—Izkutua, orixe da eskulturagilleak eskuetan duen poesia eskuutsik dagoefio. Biotzondokoa, izkutua izkuntza biurtu orduko artzen du. Izkutua, misterioa, erlijiozkoa da; sentiera, poesia, izkuntza, berriz, politika dira. Politika aldetik artzen du gizona Arteak xedetzat: bere izpirituaz jabetzen laguntzen dio eta arzaz baliatzen, bere baitan eta besterekin.

—Orrenbeste nekeren ondoan ez ote dute atzera Donatello'gana joko gure ondorengoen?

—Esan izan dut Artearen Kondaira, eta Eskulturarena batipat, gizon bakar batek egiten duela, aldirik aldi izena aldatzen duen gizon batek. Bestela deritza gaur Donatello'ri. Neroni ere Donatello nauzute

eta eztaikit zer galdetu nai didazun. Itzultzeaz mintzatzen denak arte-gaietan eztaiki nora dijoan.

—Zer iritziko diete 50 urteren buruan guarko “ismuei”?

—Presa geiagoko galderarik izango al dute erantzuteko. Aien galderak ez dira izango gaurko gure erantzunen ondorea baizik.

—Zergatik ote dira aurren zirriborroak ain pintura berriaren antzekoak?

—Ederki dago galdera: aurren zirriborroak dira zenbait pintura berriren antza dutenak eta ez alderantziz. Pintura kaxkarrek, berriz, axaleko fotografiaren kopiak dirudite. Egiatzko artista ezpaita kopiatzen ari, ezta aurra ere. Pixtiaren oiñaze-garraxia iduri du batzuetan gizonaren deadarrak. Barren-barrendik datorren orok badu elkarren eitea eta ezterako balio ez tuten gauzek ere bai.

—Ze maillatan ipiñiko zenduke gure Antxieta?

—Etzan kontentagaitza, ikasle onari dagokionez. Euskaldunei falta oi zaiguna falta zitzaion ari ere: mundua kezkatzen duten auziez jabetzea eta bide berrietan barrena ibiltzeko bear den ausardia, gere burua arriskutan ikusiko badugu ere. Azken-bolara onetako gure kondaira ezta morroi-kondaira besterik. Naiago izan dugu aisetasun lasaia barrenak eskatzen zigun borroka latza baiño.

—Ba al da arte-saillan euskal-eskolarik?

—Enizuke baietz esango. Obe litzake orrela deritzana ukatzea, ain baita gauza eskasa. Regoyos'ezkero Belgica'ko artista-olerkariekin aindiskidetu giñan eta orduan bear genituen gizonak Holanda'n egoki. Gure eskola orrek, ezer izatekotan, norberaren arrisku eta izpirituzko eziñegonaren gañean bearko du izan oiñarria. Unamuno eta Baroja euskal-eskola dira.

—Non ipiñiko zenituzke gaur Praxiteles, Santillana'ren olerkiak eta gure kanta zaarrak?

—Museoetan eta aztertzailleen biltokietan. An, ikaskizun eta eragille izango dira gaurko artista-idazleentzat: aiek beren aldian egiteko gauza izan zirana gaur dugunarekin eta ez tugunarekin egitea erabakia daukaten artista-idazleentzat, alegia. Gaurko olerkirik, gaurko eskulturarik, gaurko teatorik ez tuen erriak ez tu eskubiderik ere geitzeko gauza ezten gurasoengandikako aberastasunak besteri erakusteko.

—Badago biderik gure bertsolariak eta erri-jokoak jasotzeko?

—Zimendu berria eman bear zaie erri-gauzei, laster gero, eta zimendu ori gaurko erriaren bizitzan eta premietan dago. Lanbide berriak agertu diran ezkerro, nola ez tira norgeiagoka berriak sortzen? Or daukagu industri-dibujoa, esate baterako, egunoro sortzen zaizkigun auziak pixka bat egoairatzeko. Bertsolariak berak ere, zergatik ez tira berriz saiatzan, eliz-atarian eta kalean, denbora batean ziran

erriaren boz eta maisu, historiolari eta komeriante izaten? Ondo ausnartu bear litzake puntu au.

—Gure literatura ibilli ote diteke bide berrietan barrena larritarsuna eta izugarrikeriak alde batera utzirik?

—Izugarrikeriak zer diran, nik eztakit; larria, ordea, bai. Eztezagun beintzat larria eta agiñeko miña bat dirala uste izan. Artearen gaia egiaren maitasuna da, askatasun bearra, denborarekiko borroka gogorra. Ez ote da bidezko larritasun ori artearen biotz-biotzean joseririk egotea?

—Zertarako arte-museoak?

—Aldez aurretik dakiguna ikusten dugu beti gauzetan. Artistak bere gogoetak adierazten ditu, baiña nai ta ezkoa da aren izkuntza jakitea. Aldiro-aldiro aldatzen eta aberasten ari den izkuntza ori jakitea, argiaren giltza non dagoen jakitea bezalaxe da. Iges egiten dio misterioak jakinduriari, baiña nolabait ere onen mendeko da. Begira zer zion Whitman'ek arte-lanaz: "Berbera ezpada izkutua eta izkutu guztien giltza, ezta ezer." Baiña natorren aaztuxe neuzkan museoetarra. An ikus diteke nola aldi eta alde bakoitzeko pentsabideen semea den arte-lana.

—Nola antolatuko zenduke gure erri-museoa?

—Besterengana joko nuke orretarako. Orixe da Donostia'n sortu nai dugun "Instituto de Investigaciones Estéticas" delakoaren asmoa: elkarren berri jakitea, elkarrekin ar-emanetan aritzea, nor bere lanbidekoekin lenbizi eta sail batekoak besteetakoekin gero. Oraingo kultura-sail guztiek izango dute or sarrera.

—Euskal-balletak ere bai?

—Saio-balleta izango da, ain zuzen ere, sail orietako baten egin-kizuna. Arte-sail guztiak aide eta mugaide dira. Alegiñean saiatuko gera, beraz, gure dantza-ondare aberatsaren ondakin erkituak pizten. Dantza-jakitun, artista, olerkari naiz musikari, elkarrekin ibilli bear dugu guztiok, aundinaiez beterik, itxuraz, asmoz eta elburuz zearo desberdiñak izango diran dantzaldiak sor ditzagun. Presaka gaiñera, mundua ezpaitago geldirik. Guk, bitartean, lo egin eta genekiena aaztu.

—Ze iritzi duzu Mintegi onen lanaz?

—Zuen lanak, aldizkari au argitaratzeak batez ere, euskaldunen eta euskaldunen adiskide guztien esker ona merezi du. Bearrezkoa zan lan ori eta norbaitek egin bear. Eztituzte gure artean, zorigaitzez, gai diran guztiek beren eginkizunak egiten. Neri, damuz beterik diot, atzendu egin zait gurasoen izkuntza. Indartu nai dutenen alde nago eta indartuko dutelakoan. Alere, lanbideak bearturik, beste borroka-lekua autatu dut. Beste izkuntza bat, kultura-gogoa, sendotu nai nuke Euskal-errian. Orren aultzeak ekarri baitu zuek sendatu nai duzuten

makurra eta baita beste sendagaitzagoak ere. Oriek ere sendatuko dira, ordea, zabalagoak izaten ikasten badugu biotzez eta eskuz, bereizten gaituzten gerekoikeri zizitriñak baztertuz elkar ar dezagun.

* * *

Ixildu gera. Kukuak, adi-adi, eztu arpegirik zimurtu. Ozta-ozta argitu zaizkio begiak Oteitza'k bertsolariak aitatu dituenean. Basoa aurrean zeukanik etzaio, orratik, zearo aaztu.

Atarian egin diot Erriari aspaldi egin gogo nion galdera. Bertsoetan erantzun dit, antziñako orakuluen moduan. Ona non dituzuten, poto ta guzti:

Oteitza asi zitzaigun
Bazterrak berritzen,
Burgesaren ideak
Gogor astintzen.
Zar-zalien ojuak
Eztute bildurtzen,
Arte-lanian daki
Aurrena ibiltzen:
Zuzenak okertzen,
Okerrak makurtzen,
Buruak urratzen,
Sabelak ustutzen,
Bederatzi puntuko
Piyurak sortzen.

ADISKIDE BERRI
(Txuri-beltzak, OTEITZA'renak)

